

Podpora pregraduálního vzdělávání na PedF UK
Č. projektu: CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_038/0006965

CC BY-SA 4.0.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Základy vývojové psychologie

3. přednáška

Hana Sotáková
Olga Kučerová

Batoletčí období

- Období od 1 roku do 3 let
- Charakterizováno rozvojem řeči a chůze
- Vývojovým úkolem tohoto období je rozvoj nezávislosti, odpoutávání se od matky
- Základy pro rozvoj genderové identity (vyrovnání se s biologickým pohlavím)

Vývoj hrubé motoriky

- První krůčky již od 12. měsíce, samostatná chůze 13. – 15. měsíc, od 15. umí utíkat - ve 24 měsících již nepadá, utíká rychle, je stabilní a překonává nerovnosti terénu
- Ve 24 m poskočí snožmo na místě, pravý skok překonávající vzdálenost až ve 36 m
- Jde do schodů vedeno za jednu ruku od 15 m, jde dolu vedeno a jednu ruku od 18 m
- Od 21 m jde do schodu i ze schodu (drží se zábradlí)
- Jde do schodů i ze schodů samo od 24, se střídáním nohou od 36 m
- Kopne do míče (vkročí) od 18 m, kopne do míče na pokyn od 24 m

Vývoj jemné motoriky

- Po dosažení 12 m se teprve zdokonaluje v přesném pouštění věci, což vede k tomu, že postaví dvě kostky na sebe
- V 15 - 18 m už staví věž ze tří kostek, ve 30 – 36 m věž z 10 kostek
- Navléká korálky 36 m, vysype kuličky z lahvičky v 18 m
- Obrací jednotlivé stránky v knize 24 – 30 m
- Napodobí kresbu čáry bez ohledu na směr od 18 m, napodobí vertikální a kruhovou čáru od 24 m, napodobí křížek 36 m (samo ho kreslí až ve čtyřech letech)

Kognitivní vývoj

- Podle Piageta je zde ukončen vývoj senzomotorické inteligence a začíná zde etapa symbolického a předpojmového myšlení
- Dítě se tedy dostává do období aktivního experimentování, jeho poznatky nejsou založeny tolik jako dříve na přizpůsobení se podmínkám v okolí a překážkám
- Dítě začíná užívat známé prostředky v nových situacích, vytváří i nové prostředky na základě mentálních kombinací (vhled)
- Díky rozvoji řeči je dítě schopno přenést myšlení od konkrétní činnosti do činnosti konané jen v mysli, i když řeč je zatím na předpojmové úrovni

Vývoj řeči

- Prelingvistické období
- Lingvistické období

Prelingvistické období

- Od narození do 10. – 13. měsíce (= období, kdy se objevují první slova)
- Dítě je naprogramováno reagovat na jazyk, vrozená preference určitého typu zvuků, zejména organizovaných
- Řeč je pro dítě zajímavější, než náhodné zvuky, mají uklidňující charakter
- PLÁČ (hladový, bolestný, šílený, po 3. týdnu i tzv. falešný)
- Broukání, žvatlání

Fonematicko-fonologická rovina

- Novorozenci dokáží velmi brzy diskriminovat základní zvuky mateřského jazyka (fonémy)
- 2–3 měsíční děti dokáží odlišit slabiky jako /ba/ a /pa/, novorozenci dokáží dokonce odlišit samohlásky /a/ a /i/
- Novorozenci také velmi záhy odlišují fonémy a jejich kombinace přípustné v jejich mateřském jazyce
- Ve 3 měsících děti mají vybudovaný systém kategorizace zvuků, který jim umožňuje rozpoznávat stejné fonémy vyslovené různými lidmi

Sensitivita novorozenců vůči zvukům jejich mateřštiny

- Novorozenci dokáží ve skutečnosti diskriminovat zvuky lépe než dospělí
- Rodí se totiž „připravení“ učit se jakýkoliv jazyk. Až s postupným vyspíváním se stávají specificky vnímaví ke zvukům typickým v jejich mateřštině (v 1 roce – jakmile sami začínají produkovat řeč – ztrácí sensitivitu vůči kontrastujícím zvukům, které nejsou v jejich mateřštině)

- BROUKÁNÍ

- kolem 2. měsíce, má dítě potěšení z toho, že vydává zvuky - často se objevuje po krmení, když je dítě bdělé a „v pohodě“
- posléze začíná dítě přidávat souhlásky a objevují se první slabiky

- ŽVATLÁNÍ

- kolem 6. měsíce - spojování a opakování nějakých zvuků, cílená hra s mluvidly
- kolem 7. měsíce je žvatlání interaktivní – když žvatlá rodič, dítě zmlkne a naopak
- napodobivé žvatlání (8. – 10. měsíc) – dítě napodobuje zvuky z okolí, tzv. echolalické žvatlání
- oba tyto projevy jsou vrozené, můžeme je pozorovat i u neslyšících

Lingvistické období

- **GLOBÁLNÍ SLOVA**

- objevují se kolem 13. měsíce, v 1. polovině 2. roku si dítě osvojuje další a další globální slova (časově různé u každého dítěte, nesouvisí s inteligencí)

- **PRAVÁ SLOVA**

- **SLOVNÍKOVÝ SPURT**

- = rychlý nárůst slovní zásoby, 18. – 24. měsíc (z původních 30 slov až 180-200 slov za půl roku)
- rozdíl mezi znalostí a aktivním používáním

Syntaktická rovina

- **HOLOFRAZICKÉ OBDOBÍ**

= osvojování jednoslovných vět (kolem 12. měsíce) – dítě používá jedno slovo, nekombinuje je (izolovaný výrok máma, auto x dvouslovné věty máma, pá)

- ke konci 2. roku se vyčleňují 2 typy dětí (Nelson):

a) referující = ukazuje věci, povídá si o nich

b) expresivní = vyjadřuje pocity, říká, co se s ním děje

- souvisí s narativním stylem rodiče

- **OBDOBÍ TELEGRAFICKÉ ŘEČI**

= osvojování dvouslovných vět

- kolem 2. roku života

- projev velmi úsporný, založený na kombinaci slov (máma pá, auto tam)

- prvotní gramatika – přístup, který rozlišuje mezi prvotními a otevřenými slovy

– jedná se o pokusy, jak popsat vázání slov v telegrafické řeči = vázání bez sémantické gramatiky

MÁMÁ PÁ, KÁJA EE

Sémantická rovina

- Porozumění slovům a jejich pružné používání
- Význam slov (úroveň denotativní a konotativní)
- Hypergeneralizace x hyperdiferenciace
- Nadsázka, ironie
- Porozumění hlubšímu smyslu a přeneseným významům nacházíme až kolem 11. až 12. roku

Emoční a sociální vývoj

- Emoční vývoj je významně spjat s rodinou
- Dítě je silně **závislé na matce**, vykazuje prudké separační reakce ve 3 fázích (Robertson, Bowlby)
 - 1) fáze protestu
 - 2) fáze zoufalství
 - 3) fáze odpoutání od matky
- Dítě si postupně rozšiřuje **okruh sociálních vztahů** (otec, sourozenci, prarodiče)
- Vytváří si postupně svou **roli v rodině**

Emoční a sociální vývoj

- Okolo 24 m **navazuje vztahy k dětem** stejného věku
- Zprvu výměna pozornosti, tahanice o věci, podání hračky, soucit
- Batolecí období je zásadní pro rozvoj **prosociálního chování** (umět člověku pomoci, sdílet emoce)
- Dítě se snaží o dorozumění s okolím (hlavně mezi 15-18 m, při nástupu symbolické fáze myšlení)
- Ve 24 m se objevuje **paralelní hra**
- Ve 36 m se objevuje první **spolupráce** či **soupeřivost**

Emoční a sociální vývoj

- Období mezi 2 – 3 rokem bývá chápáno jako **období negativismu či vzdoru**
- Dítě se začalo chápat jako autonomní jedinec, snaží se o samostatnost (já sám)
- *Mahlerová* do této doby řadí zrození “psychologického já”
- Poslušnost dítěte je **dobrovolná a situační** (tlak z vnějšku, nemá vliv na zvnitřnění morálních pravidel)
- Dobrovolná je podmíněna vzájemností matky a dítěte v raném věku a citlivostí rodičů při výchově

Separace a individuace M. Mahlerové

1. NORMÁLNÍ AUTISTICKÁ FÁZE (1.- 2.měsíc)

- Převažují biologické procesy nad psychickými (dítě převážně spí – budí se jen pod vlivem diskomfortu-hlad, bolest)
- **Piagetova teorie** – období primárních cirkulárních reakcí

2. SYMBIOTICKÁ FÁZE (3.- 4./5. měsíc)

- Matka + dítě = symbiotický celek
- Dítě potřebuje, aby matka dostatečně reagovala na jeho potřeby
- Dítě potřebuje zažívat pocit, že umí matku “ovládat”

3. FÁZE SEPARACE – INDIVIDUACE

a) Diferenciační subfáze (4.-8. měsíc)

b) Praktikující subfáze (8. – 18. měsíc)

c) Znovusbližovací subfáze – *Re-approachment* (15./16. měsíc – 2 roky)

d) Vlastní separace – individuace (od 24. měsíce)

Použitá literatura

Langmeier, J. & Krejčířová, D. (2006). Vývojová psychologie. Praha: Grada.

Matějček, Z. (2007). Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál.

Thorová, K. (2015). Vývojová psychologie. Praha: Portál.